

Martina Ponížilová: Regionální řád a mocnosti Blízkého východu: Formování blízkovýchodního řádu na pozadí soupeření regionálních mocností v letech 1945–2015.

1. vydání. Plzeň: Dokořán, 2016, ISBN 978-80-7363-813-9 (signatura knihovny ÚMV 61 981).

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv.1598>>, recenze publikována online 3. května 2019.

Publikace Martiny Ponížilové *Regionální řád a mocnosti Blízkého východu: Formování blízkovýchodního řádu na pozadí soupeření regionálních mocností v letech 1945–2015* vychází z disertační práce, kterou autorka v roce 2015 obhájila na katedře politologie a mezinárodních vztahů Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Na téže katedře autorka v současnosti působí jako odborná asistentka. Ve své vědecké a publikační činnosti se zaměřuje zejména na Blízký východ, zahraniční politiku zemí v této oblasti, vztahy uvnitř regionu a na hnutí Hizballáh.

Knihy je logicky strukturována do čtyř kapitol: první dvě tvoří teoretický úvod s definicemi základních konceptů, s nimiž pak autorka pracuje v analyticky zaměřených kapitolách tři a čtyři. Ponížilové se tak podařilo propojit část teoretickou s vlastní analýzou proměn mocenského řádu v oblasti Blízkého východu. V úvodu autorka představuje základní otázky celé práce, mimo jiné jak rozložení moci na Blízkém východě ovlivňuje regionální spolupráci a integraci, jestliže v regionu chybí jedna dominantní regionální mocnost (s. 15). Poukazuje rovněž na specifika Blízkého východu a jeho regionálního řádu nebo stručně definuje klíčové pojmy, jež podrobněji rozebírá v teoretických kapitolách. Region Blízkého východu vymezuje rovněž geograficky. Tento výklad doplňují mapy, bohužel poněkud nevhodně vkládané doprostřed textu (navíc u mapy na s. 23 autorka uvádí jako subregion Blízkého východu „*Arabsko-izraelský region*“ namísto běžnějšího označení Levanta).

V první kapitole se Ponížilová zabývá teoretickým ukotvením vlivu polarity na stabilitu systému a rolí mocností při budování regionálního řádu. Právě z této kapitoly je asi nejvíce patrné, že jde o přepracovanou disertační práci, v níž je teoretické ukotvení důležité. Tato část proto bude nejpřínosnější pro studenty mezinárodních vztahů a odborníky se vztahem k tomuto oboru, neboť vyžaduje alespoň základní znalosti z této oblasti. Autorce se nicméně podařilo teorii prezentovat tak, že je přístupná i laikům; mj. i pomocí schémat v textu. Výklad vychází z teorií rovnováhy moci, teorie hegemonie, teorie hegemonní stability a teorie přesunu moci. Zvláštní pozornost věnuje modelu vícenásobné hierarchie, který zdůrazňuje hierarchické regionální systémy a v jejich rámci regionální mocnosti a regionální řád. Autorka z jednotlivých teorií vybírá podstatné momenty a vhodně je využívá v následné analýze regionálního řádu na Blízkém východě.

Druhá kapitola analyzuje koncepty spojené s problematikou regionálního řádu a regionálních mocností. I tato teoretická část bude zajímat opět spíše čtenáře s alespoň základní orientací v mezinárodních vztazích. Autorka nejdříve konceptualizuje regionální mocnosti, ve druhé části vymezuje pojem *moc*. Logičtější by přitom bylo nejprve definovat chápání moci jakožto ústředního pojmu, s nímž autorka pracuje při analýze regionální moci. Bez ohledu na tuto výtku je však kapitola zpracována kvalitně; k tomu opět přispívají náhorná schémata a tabulky. Autorka se detailně věnuje i definici pojmu *region* a analyzuje hlavní zdroje moci a možnosti měření zdrojů moci, přičemž vychází z různých teoretických přístupů a odkazuje na klíčové teorie zabývající se oběma koncepty. Za zdařilou

považují i část věnovanou konceptualizaci regionálního řádu a jednotlivých forem, kterých tento řád může nabývat, a aplikaci těchto konceptů při analýze vztahu mezi regionálním řádem a jeho stabilitou v závěru druhé kapitoly. Tato část slouží jako vhodné východisko pro vlastní rozbor regionálního řádu na Blízkém východě. Autorka se přitom zaměřuje na vývoj blízkovýchodní regionální dynamiky v letech 1945–2015. Zdůrazňuje existenci vzájemného diplomatického uznání států, otevřeného násilí, hrozeb použití vojenských, ekonomických a jiných donucovacích prostředků, používání vojenské síly jako nástroje odstrašení, existenci vojenských aliancí v regionu nebo režimů a organizací, členství v regionálních organizacích či povahu vztahů mezi aktéry a vměšování světových mocností do regionální politiky na Blízkém východě (s. 77 a 78).

Třetí kapitola se zaměřuje na hlavní regionální mocnosti Blízkého východu. Úvod této kapitoly je dobře provázán s metodologií analyzovanou ve druhé kapitole. Tato metodologie bere v potaz širokou škálu indikátorů definujících regionální mocnosti. Tyto indikátory zahrnují materiální kapacity státu (demografické kapacity, ukazatele ekonomické a vojenské síly, velikost území, geostrategickou polohu státu, zdroje nerostných surovin, dostupné technologie, dopravní systémy či politické spojení); autorka navíc na základě zkoumání vládních dokumentů a prohlášení politických představitelů jednotlivých zemí regionu v oblasti zahraniční politiky zvažuje též mocenské ambice jednotlivých států Blízkého východu. Na základě těchto faktorů určuje čtyři hlavní regionální mocnosti Blízkého východu ve sledovaném období: Egypt, Turecko, Saúdskou Arábii a Írán. Za regionální mocnost tudíž nepovažuje například Izrael, který by podle některých kritérií (vojenská síla, technologická vyspělost, politická podpora USA) mohl být za regionální mocnost považován, avšak jiným stanoveným měřítkům (demografické charakteristiky či velikost území) neodpovídá. V jednotné struktuře čtyř podkapitol se Ponižilová zabývá nejprve mocenskými ambicemi a zdroji moci jednotlivých regionálních mocností a poté mocenským postavením těchto států v regionu. Tuto kapitolu tak ocení zejména zájemci o moderní poválečný vývoj v Turecku, Egyptě, Íránu a Saúdské Arábii, neboť i když jsou některé části věnované zejména historickému vývoji jednotlivých aktérů popisnější, autoři se celkově podařilo vytknout hlavní historické, politické, vojenské i ekonomické momenty, které z daných států ve sledovaném období činily regionální mocnosti. To vytváří vhodný základ pro následnou analýzu regionálního řádu na Blízkém východě ve čtvrté kapitole.

Závěrečná kapitola se zabývá historickým vývojem a proměnami podob regionálního řádu na Blízkém východě v období od roku 1945 do roku 2015. Autorka sleduje vývoj celkem v pěti obdobích, přičemž srozumitelně vymezuje klíčové události, které podle ní zásadně proměnily regionální řád na Blízkém východě. Za tyto momenty považuje šestidenní válku v roce 1967, iránskou islámskou revoluci v roce 1979, iráckou invazi do Kuvajtu a následné geopolitické změny v regionu v roce 1991 a takzvané arabské jaro v roce 2010. V jednotlivých obdobích sleduje proměny postavení Egypta, Íránu, Turecka a Saúdské Arábie jakožto hlavních regionálních mocností Blízkého východu. Kniha končí rokem 2015, takže již nezahrnuje změny v oblasti v souvislosti s migrační krizí a s postavením hlavních aktérů v regionu. Tyto změny po roce 2015 se týkají zejména vývoje v Turecku po puči prezidenta Erdogana, v Íránu po takzvané jaderné dohodě či celkově v regionu v souvislosti s konfliktem v Sýrii. Zde se autoři otevírá prostor pro návaznou analýzu, neboť tyto události výrazně ovlivnily rozložení regionálního řádu i postavení regionálních mocností na Blízkém východě.

K přehlednosti publikace napomáhá i jmenný rejstřík. Zejména studenti s podrobnějším zájmem o Blízký východ ocení i obsáhlý seznam literatury k tomuto regionu. Orientaci v textu poněkud komplikuje skutečnost, že poznámky k textu jsou umístěny souhrnně za všechny kapitoly. V knize se místy vyskytují překlepy či jiné chyby (například s. 27; na s. 65 ve větě chybí sloveso). Mapy, tabulky a schémata jsou často vkládány doprostřed textu (například mapa na s. 153 či tabulky na s. 133 a s. 208) a narušují tak jeho plynulost.

Tabulka ze s. 133, věnovaná členství jednotlivých států Blízkého východu v regionálních organizacích a režimech, je navíc nevhodně vložena do textu o mocenském postavení Íranu, ačkoli by logicky patřila do úvodní kapitoly knihy. Obdobnou připomínku lze vznést i k tabulce na s. 208 a 209, která shrnuje ozbrojené konflikty v oblasti ve sledovaném období a jejíž umístění by bylo rovněž vhodnější v jiné části knihy. Větší péče formální stránce by přehlednosti publikace rozhodně prospěla.

Ačkoliv jde o přepracovanou akademickou práci, je psána srozumitelně a zdařile seznamuje čtenáře s vývojem na Blízkém východě v posledních sedmdesáti letech. Z textu je patrná autorčina široká znalost regionu a jeho dějin, její silný vztah k této oblasti, jakož i schopnost přiblížit v souvislostech její poválečný vývoj i čtenářům bez hlubších znalostí. Přestože o Blízkém východě vychází i v českém prostředí velké množství literatury, lze knihu považovat za jednoznačný přínos pro české čtenáře se zájmem o tamní dění po druhé světové válce. Oceňuji rovněž skutečnost, že analýza je dovedena až téměř do současnosti, a reflektuje tak i změny, které se v tomto regionu udály v souvislosti s takzvaným arabským jarem po roce 2011. Navzdory formálním nedostatkům je publikace celkově zdařilým rozbořením vývoje regionálního řádu na Blízkém východě v poválečném období. Díky srozumitelné analýze tak knihu ocení nejen odborníci z oblasti historie, politologie a mezinárodních vztahů, ale i širší laická veřejnost se zájmem poznat dění na Blízkém východě a porozumět vývoji v tomto komplikovaném regionu.

Radka Havlová